

Memoriae Obscurae.

Cap. I.

Pancratis Cosdroeis.

Athenaeus L. XI. p. 478. A ubi de poculo, cui nomen erat κόνδου, disputat, duos versiculos ex Pancrate adscripsit: Παγκράτης δ' ἐν πρώτῃ Κογχορηίδος·

Ἀντὰρ ὃ γε σπείσας ἐκ κόνδου ἀργυρέοιο
Νέκταρ, ἐπ' ἀλλοδαπὴν οἶμον ἔβαινε πόδα.

Illud quidem facile apparet, ἐκ κόνδου ἀργυρέοιο scribendum esse, at graviorem labem ipsum illud carminis nomen contraxit, nam quis tandem *Conchoreidem* ferat aut expediat probabili aliqua ratione? Pancratem Arcadem de piscibus scripsisse dicit Athenaeus I. 13. B: Καιλίλιον λέγω τὸν Ἀργεῖον καὶ Νομήνιον τὸν Ἡρακλεώτην, Παγκράτην τὸν Ἀρκάδα, Ποσειδώνιον τὸν Κορίνθιον καὶ τὸν ὀλίγω πρὸ ἡμῶν γενόμενον Ὀππιανὸν τὸν Κίλικα, τοσοῦτοις γὰρ ἐνετόχομεν ἐποποιοῖς Ἀλιεντικὰ γεγραφόσι. Inscriptum autem fuit carmen θαλάσσια ἔργα, vid. Athen. VII. p. 283. A: Παγκράτης δ' ὁ Ἀρκὰς ἐν τοῖς θαλασσίοις ἔργοις ἐπιγραφόμενοις προειπὼν·

Πομπίλος, δὴ καλέουσιν ἀλίπλοοι ἱερὸν ἰχθύν *)

*) Graviter corrupti sunt Alexandri Aetoli versus, qui ibidem leguntur; corrigas:

Πηδαλίω δ' ἄκρω ἐπι πομπίλος ἀνιοχεύων
Ἴηστ', ἀκάτω κατόπισθε θεοῖς ὑπο ἱερὸς ἰχθύς.

Scribebatur: πηδαλίω ἄκρω ἐπι πομπίλος ἀνιόχενεν, εἰς τὰ κάτω κ. θ. ὁ. πομπίλος ἰχθύς.

διηγείται, ὡς οὐ μόνον τῷ Ποσειδῶνι ὁ πομπίλος ἐστὶ διὰ τιμῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ τοῖς τὴν Σαμοθράκην κατέχουσι θεοῖς κτλ. Ex eodem carmine affert fragmentum ibid. p. 305. C:

Οἶσθα δὲ δὴ κίχλην ἰοειδέα, τὴν καλαμῆες
Σαῦρον κικλήσκουσι καὶ αἰολίην, ὄρφισκον,
Πιοτάτην κεφαλῆ.

Ita enim haec corrigo, vulgo legitur: Οἷς ἤδη κίχλην οἰνώδεα — πιότατον κεφαλῆ. Aliquando couieceram ἰνώδεα, sed ἰοειδέα firmat Numenius ibid. Γλαύκους ἢ ὄρφῶν ἔναλον γένος ἢ μελάγχρων Κόσσυφον ἢ κίχλας ἀλιειδέας. Denique aliud fragmentum ibidem legitur p. 321. E: Παγκράτης δ' ἐν ἔργοις θαλασσίους·

Σάλπαι δ' ἰσομήκεες ἰχθῦς,
Ἄς τε βόας πορκῆες ἀλίζωοι καλέουσιν,
Οὔνεκα γαστέρι φῦκος ἀεὶ ἀλέουσιν ὄδοῦσιν.

De aetate poetae nihil constat, nisi quod non ita multo ante Oppianum vixisse videatur (vid. Athen. I. 14), ita ut secundo post Chr. n. saeculo adscribendus sit. Hunc autem Arcadem Halieuticorum poetam etiam Conchoreidis auctorem esse, nescio quo iure statuunt homines docti, quandoquidem Athenaeus in illo loco simpliciter dixerit: Παγκράτης ἐν πρώτῳ Κογχορηίδος. At alium quoque Pancratem Alexandrinum poetam ex Athenaeo cognoscimus XV. p. 677. D: Ἐπεὶ δὲ Ἀλεξανδρείας ἐμνημόνευσα, οἶδά τινα ἐν τῇ καλῇ ταύτῃ πόλει καλούμενον στέφανον Ἀντινόειον γενόμενον ἐκ τοῦ αὐτόθι καλουμένου λωτοῦ. — καὶ Παγκράτης τις τῶν ἐπιχωρίων ποιητῆς, ὃν καὶ ἡμεῖς ἔγνωμεν, Ἀδριανῷ τῷ αὐτοκράτορι ἐπιδημήσαντι τῇ Ἀλεξανδρείᾳ μετὰ πολλῆς τερατείας ἐπέδειξε τὸν ῥοδίζοντα λωτόν, φάσκον αὐτὸν δεῖν καλεῖν Ἀντινόειον — ἡσθεὶς οὖν ἐπὶ τῇ τῆς ἐννοίας εὐρέσει καὶ καινότητι τὴν ἐν Μουσῶν αὐτῷ ἔχειν σίτησιν ἐχαρίσατο — ὁ δὲ Παγκράτης ἐν τῷ (scr. ἐν τῷ) ποιήματι οὐκ ἀγλαφύρως εἴρηκεν·

Οἴλην ἔρπυλλον, λευκὸν κρίνον ἢδ' ὑάκινθον ·
 Πορφυρέην, λευκοῦ δὲ χελιδονίου πέτηλα,
 Καὶ ῥόδον εἰαρινοῖσιν ἀνοιγόμενον ζεφύροισιν ·
 Οὔπω γὰρ φέεν ἄνθος ἐπόνυμον Ἀντινοῖου.

Huic potius Alexandrino Pancrati, qui Hadriani gratiam scito illo invento sibi paravit, illud distichon tribuendum censeo, iamque etiam quo pacto carminis nomen emendandum sit, indagari potest: scribendum enim Κοσδροηίδος sive Ὀσροηίδος. Namque Pancrates ut opinor in illo carmine Traiani bellum Parthicum contra Osroen vel Cosdroen illustraverat, de quo videas Dio. Cass. LXVIII. 17. 18 seqq. Hadrianus autem in eundem Cosdroem satis liberalem atque benevolum se gessit, vid. Aelium Spart. vit. Hadr. c. 13: „Invitato etiam Cosdroe rege Parthorum remissaque illi filia, quam Traianus ceperat, ac promissa sella, quae ibidem capta fuerat.” Et fortasse Pancrates ille in Hadriani potissimum gratiam scripsit illam Cosdroeidem. Coniecturam autem illam confirmat vel id, quod illud κόνδν Persicum vocabulum fuit, vid. Athen. p. 477. F: Κόνδν· ποτήριον Ἀσιατικόν, et Nicomachus ibid. 478. A: τὸ δὲ κόνδν ἐστὶ μὲν Περσικόν. Illius igitur poculi in bello Parthico commode potuit mentio fieri. Illud autem nolis mirari, quod istius saeculi poeta eiusmodi carmen versibus elegiacis composuit. Haec igitur si satis recte disputata sunt, Pancrates Arcas ab Pancrate Alexandrino omnino segregandus est.

Cap. II.

Glauce citharistria.

Glaucae citharistriae modos Corydon bubulcus ap. Theocritum IV. 30 commemorat:

Ἐγὼ δὲ τις εἰμὶ μελικτάς,
 Κηῦ μὲν τὰ Γλαύκας ἀγκροόομαι, εὔ, δὲ τὰ Πύρρῳ.

ubi scholiasta dicit: Ἡ Γλαύκα, Χία τὸ γένος, κρουματοποιός· γέγονε δὲ ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ἣν φησιν ὁ Θεόφραστος ἐρασθῆναι κριοῦ. Haec vix inter se conciliari possunt: nam si Glaucæ aetas in Ptolemaei Philadelphi regnum incidisset, vix fieri potuit, ut Theophrastus eius mentionem faceret: namque Theophrastus mortuus est Olymp. CXXIII anno secundo, sub cuius Olympiadis finem Ptolemaeus Philadelphus a patre in regni societatem vocatus est. neque ulla idonea causa est, cur Theophrasti nomen verum esse negemus: nam quod in uno codice legitur Θεόκριτος, id non est indicium, corruptum esse philosophi nomen, sed ex prono librarii errore repetendum. Quin potius quod scholiasta ille dicit Glaucam vixisse potissimum Ptolemaei Philadelphi tempore, id opinor coniectura assecutus est, quod Theocriti aetas in illud incidit tempus. Sed potius referenda est Glauca ad Alexandri aetatem, ita ut tam quæ antegressa sunt tempora, quam Ptolemaei Lagidæ imperium attigerit; neque enim remotiora tempora adire licet, quandoquidem alius scholiasta ibidem dicit: Γλαύκα, Χία τὸ γένος, κρουματοποιός, γέγονε δὲ κατόπιν Φιλοξένου τοῦ διδυραμβοποιοῦ. Non multum igitur a vera ratione aberrabit, qui Glaucam non ita multo post Olympiadem centesimam vixisse statuat: itaque commode Theophrastus eam commemorare potuit: at quod scholiasta ille ex Theophrasto profert, aperte corruptum est: corrigas ἥς φησιν ὁ Θεόφραστος ἐρασθῆναι κριοῦ. quod confirmat Aelianus Var. Histor. IX. 39: Γλαύκης δὲ τῆς κιδαρφοῦ οἱ μὲν φασιν ἐρασθῆναι κίνα, οἱ δὲ κριόν, οἱ δὲ χῆνα. adde eundem Histor. Animal. VIII. 11: εἰ δὲ Γλαύκης τῆς κιδαρφοῦ κριὸς ἤττητο καὶ Πτολεμαίῳ γε τῷ Φιλαδέλφῳ ἀντήρα καὶ ἐν Ἰσσοφ δελφίς ἐτέρου κτλ. qui quidem locus videtur id confirmare, quod de Glauces aetate tradit Theocriti interpres: at verisimillimum est Aelianum, id quod non semel ei accidit, a recta ratione aberravisse: fortasse enim Ptolemaeum Philadelphum cum Ptolemaeo Lagida temere permiscuit, ita ut ille Glauces amore

incensus fuerit. Iam ut haec fama olim minime obscura fuisse videtur, ita magis etiam numeri modique, quos composuit Glauce, apud veteres aliquam celebritatem nacti sunt, ita ut Theocritus Corydonem bubulcum iis uti finxerit; conferas Plutarchum de Pythiae Orac. c. 6: Τάχα δὴ μεμψόμεθα τὴν Πυθίαν, ὅτι Γλαύκης οὐ φθέγγεται τῆς κισσαροδοῦ λιγυρότερον οὐδὲ χρισμένη μύροις οὐδὲ ἀλουργίδας ἀμπεχομένη κάτεισιν εἰς τὸ ἄδυτον. quem locum si composueris cum iis, quae subsequuntur: οὐχ ὄραξ, ὅσων χάριν ἔχει τὰ Σαπφικὰ μέλη, κηλοῦντα καὶ καταθέλλοντα τοὺς ἀκρωμένους; Σίβυλλα δὲ μαινομένῳ στόματι κτλ., apparebit Glaucen maxime propter teneros mollesque numeros inclauiſſe: id quod confirmat Hedyli epigramma apud Athenaeum IV. p. 176. C:

Τοῦτο Θέων ὁ μόναυλος ὑπ' ἥριον ὁ γλυκὺς οἰκεῖ

Ἀθλητῆς μίμῳ κῆν θυμέλῃσι χάρις.

Τυφλὸς ὅπαλ γήρως οἴχθηκε, Σκιρτάλου υἱὸς,

Νήπιον ὄντ' ἐκάλει Σκίρταλος Εὐπάλαμον,

*Αἰδῶν αὐτοῦ τὰ γενέθλια· τοῦτο γὰρ εἶχεν

Τὴν παλαμᾶν ἀρετὰν αἴσιμα σημανέων.

Ἡῶλει δὲ Γλαύκης μεμεθυσμένα παίγνια Μουσέων

Καὶ τὸν ἐν ἀκρήτοις Βάτταλον ἠδυπότην,

*Ἡ καὶ Κόδαλον ἢ καὶ Πάκαλον, ἀλλὰ Θέωνα

Τὸν καλαμαυλήτην εἶπατε, Χαῖρε Θέων. *)

*) Ita enim corrigendum est illud epigramma. v. 1 vulgo μίμων legebatur, v. 5 vulgo αἰδεῖν, correxit etiam Casaubonus, idemque εἶπεν scripsit pro εἶχεν, non tamen ex omni parte probatur. v. 6 emendavit Iacobsius, vulgo: πᾶν μαρπᾶν ἠδυσιμα σημανέων. v. 9 scripsi Κόδαλον, vulgo Κόταλον, nisi quis hoc tanquam scripturae diversitatem defendere velit: fuit autem Codalus antiquus modus qui a tibicine nomen accepit quem commemoravit Hipponax, vid. Athen. XIV. p. 624. B: Διὸ καὶ τοὺς παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἀθλητὰς Φρυγίους καὶ δουλοπρεπεῖς τὰς προσηγορίας ἔχεν· οἷός ἐστιν ὁ παρὰ Ἀλκμᾶνι Σάμβας καὶ Ἄδων, καὶ Τῆλος, παρὰ δὲ Ἰππώνακτι Κίων καὶ Κόδαλος καὶ Βάβυς, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ παροιμία ἐπὶ τῶν αἰεὶ πρὸς τὸ χεῖρον ἀλούντων· Κάκιον ἢ

Lascivi igitur et infracti erant Glauces modi prorsus ut Battali quoque, Codali et Pacali erant obscuro et libidinosi; nec ignobile fuisse Glauces nomen Hedyli et Theocriti tempore satis superque ex illo epigrammate apparet. Neque vero in eo quidquam offensionis aut dubitationis est, quod cum Glauce citharistria fuerit, Theon tibicen eius modis usus esse dicatur; namque sola cithara admodum raro usi sunt Graeci, plerumque tibiam adiungebant; nisi forte velis rem ita explicare, ut modi, quos Glauce citharae adaptaverat, etiam ad tibiam fuerint translati. Theocritus denique in Glaucen mortuam scripsit epigramma, vid. Anthol. VII. 202:

Ἀδδήσει τὸ γράμμα, τί σᾶμά τε καὶ τίς ὑπ' αὐτῶ.

Γλαύκης εἰμὶ τάφος τῆς ὀνομαζομένης.

neque enim dubito, quin poeta hanc ipsam citharistriam dicat; nec vero propterea, quod tenue ac breviusculum est carmen, Theocrito abiudicaverim. Est autem hoc epigramma ommissum in editionibus, sicut aliud quod exstat ibid. IX. 435:

Ἄστοις καὶ ξείνοισιν ἴσον νέμει ἄδε τράπεζα.

Θεὸς ἀνελεῦ, ψήφον πρὸς λόγον ἐρχομένης.

* Ἄλλος τις πρόφασιν λεγέτω· τὰ δ' ὀθνεῖα Κάϊκος

Χρήματα καὶ νυκτὸς βουλομένοις ἀριζμεῖ.

Cap. III.

Sophocles Grammaticus.

Apollonii Rhodii scholiasta ad I. II. v. 178 Phinei filios ex Cleopatra secundum Sophoclem Ὀαρθον et Κράμβην appel-

Βάβυς ἀλεῖ. A tibicine autem nomen ad ipsum modum translatum, prorsus ut in versu praegresso Βάτταλος non hominem, sed modum significat, eodemque pacto arbitror explicandum esse, quod deinde legitur Πάκαλον, pro quo nolim Πάγκαλον scribi, barbari enim hominis videtur fuisse nomen.

lat: Ἔρνοι δὲ ἀπίθανον οἰονται τσοσάβτας γενεὰς ἐξηκέναι Φινέα, ὅσπερ τοῦ Φοίνικος ὄντα υἷον μέχρι τῶν Ἀργοναυτῶν διαρκέσαι, καὶ ἕτερον τοῦτόν φασι τὸν Φινέα, ἔβδομον ὄντα ἀπὸ Φοίνικος τοῦ Ἀγήνορος, πρὸς δὲ ἀπήνητησαν οἱ ἥρωες· πηρωθῆναι δὲ αὐτόν, ὅτι ἐπεβούλευσεν Περσεῖ. Σοφοκλῆς δὲ, ὅτι τοὺς ἐκ Κλεοπάτρας υἱοὺς ἐτύφλωσεν, Ὀαρδον καὶ Κράμβην, πεισθεὶς διαβολαῖς Δίας τῆς αὐτῶν μητρειᾶς. Et haec quidem plane barbarica nomina; rectius haud dubie infra idem scholiasta ad v. 238 exhibet: Κλεοπάτρα Βορέου καὶ Ὠριθυίας θυγάτηρ, ἀδελφὴ τῶν περὶ Ζήτην καὶ Κάλαιν, ἣν ἔγημεν ὁ Φινεὺς· γεγόρασι δὲ αὐτῶν παῖδες Ὠριθυός καὶ Κράμβις; denique ad v. 140: Φινέως παῖδες, ἐκ μὲν Κλεοπάτρας Παρθένης καὶ Κράμβις (cod. Paris. Κρῶμενος), ἐκ δὲ Ἰδαίας τῆς Δαρδάνου ἢ Σκυδικῆς τινοῦ παλλακίδος, Θύνης καὶ Μαρνανδυνός, ἐξ ὧν τὰ ἔθνη κέκληνται. Et recte ille quidem alteram coniugem *Idaeam* vocat, estque similiter supra corrigendum: πεισθεὶς διαβολαῖς Ἰδαίας τῆς αὐτῶν μητρειᾶς. et Κράμβις quoque recte se habere videtur, at nec *Parthenius*, etsi hoc non incommodum, nec *Oryithus* alter Phinei filius appellatus est: corrigas Ὠριθυός, quemadmodum Cleopatrae mater fuit Orithyia, itaque etiam, ut nunc video, Welckerus de tragoed. T. I. p. 330 emendavit, sed reliqua quae ibi disputavit non ita firma mihi videntur, ut me de mea sententia deiciant. Iam Sophocles sane attigit Phinidarum illam calamitatem in *Antigona* v. 966:

Παρὰ δὲ Κρανέων πελαγέων διδύμας ἀλὸς
 Ἄκται Βοσπορίαίῃ δ' ὁ Θρηκῶν Σαλμυδησοῦς,
 Ἴν' ἀγχίπολις Ἄρης
 Δισσοῖσι Φινεΐδαις
 Εἶδεν ἀρατὸν ἔλκος
 Τυφλωθὲν ἐξ ἀγρίας δάμαρτος κτλ.

Neque tamen, quod est institutum illius loci, nomina eorum adiecit. At Sophocles Phinidarum infaustum fatum etiam

peculiari fabula tractavit. itaque ad hanc tragoediam referunt illum quem ex Apollonii scholiasta adscripsi locum. Iam quae in Phineo de his Sophocles tradiderit, ea ex docto scholiasta ad Antigonam cognoscimus ad v. 980: ταύτην (Κλεοπάτραν) ὁ Φινεὺς ἔγημεν, ἐξ ἧς αὐτῷ δύο παῖδες ἐγένοντο, Πηξίππος καὶ Πανδίων, κατὰ δὲ τινὰς Τηρύμβας καὶ Ἄσπονδος. μετὰ δὲ τὸν Κλεοπάτρας θάνατον ἐπέγημεν Ἰδαίαν τὴν Δαρδάνου, κατὰ δὲ τινὰς Εἰδοθέαν τὴν Κάδμου ἀδελφὴν, ἧς καὶ αὐτὸς ὁ Σοφοκλῆς μνημονεύει ἐν Τυμπανισταῖς, ἧτις ἐξ ἐπιβουλῆς τυφλώσασα τοὺς Κλεοπάτρας παῖδας ἐν τάφῳ καθεύρξεν. ὅς δὲ τινὲς φασὶν, ὅτι κατεψεύσατο αὐτῶν, ἅτε δὴ πειρασάντων αὐτὴν· ἐφ' οἷς ἀπατηθεὶς ὁ Φινεὺς ἀμφοτέροισι τυφλοῖ. ταῦτα δὲ ἰστορεῖ Ἀπολλόδοτος ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ. et idem similiter nomina recenset ad v. 971: Τῶν δισσῶν Φινείδων, Πηξίππου ἢ Πανδίωνος, ἢ Τηρύμβα καὶ Ἄσπόνδου. Doctum scholiastam, qui quid Sophocles in Tympanistis de ea re memoravit, noverit, nomina quoque Phinidarum ex Sophoclis Phineo retulisse consentaneum est, itaque illic *Pandion* et *Plexippus* vocati esse videntur. Fuerunt sane duae fabulae Sophocleae, quibus Phinei nomen inscriptum est, sed ut Sophocles in altera tragoedia fabulam variaverit atque immutaverit, non tamen probabile est filiorum nomina diversa in diversis tragoediis retulisse: nisi forte quis statuatur, in altera fabula *Terymbam* et *Aspondum* vocatos esse, quandoquidem haec quoque nomina Sophoclis scholiasta adiecit. Illud vero nego atque pernego locum illum ex commentariis in Apollonium huc referendum esse, neque enim ibi de tragico poeta sermo est, sed quod vel totius loci conformatio indicat, de grammatico, ipsius Apollonii interprete. Sophocles autem commentarios scripsit in Apollonii Argonautica, ex quibus non exigua pars in scholia quae exstant videtur translata esse; haec enim ibi leguntur: Παράκειται τὰ σχόλια ἐκ τῶν τοῦ Λουκίλλου Ταρράλου καὶ Σοφοκλέους καὶ Θέωνος. Ob id ipsum autem, quoniam pleraque ex his commentariis

petita sunt, illorum interpretum fere nusquam fit mentio: namque qui composuit scholia, quae nunc exstant, illorum copiis tanquam suis usus est, nec nisi rarissime illos appellat: ita fit, ut Lucilli et Theonis nusquam fiat mentio; at quemadmodum scholiographus ille recentior ad I. III. 376 scribit, in quo versu ipse diversam sequitur rationem: *οἱ δὲ σχολιογράφοι εἰκάσιν ἄλλη τινὶ γραφῇ ἐντυχεῖν· φασὶ γὰρ ἀπὸ κοινοῦ νοεῖσθαι τὸ ἔολπα*, omnes illos comprehendens, ita in illo loco dilucide singularem Sophoclis expositionem commemoravit. Facile quidem, quae ex antiquis commentariis translata sunt, ab iis, quae recentior scholiographus addit, separare possumus, at quae Theonis aut Lucilli aut Sophoclis sint, ea discernere vix licet. Iniicitur autem huius Sophoclis passim memoria, quemadmodum est apud Stephanum Byz. v. *Γενήτης· λιμὴν καὶ ποταμός· Ἀπολλώνιος ἄκραν Γενηταίαν φησὶ, Σοφοκλῆς ποταμὸν Γενήτα φησίν· ἔστιν οὖν ἐκ τῆς Γένητος γενικῆς Γενηταῖος καὶ Γενηταία ἄκρα καὶ τὸ Γενήτης ἐκ τῆς Γένητος, ὡς τῆς Οἰδίποδος Οἰδιπόδης καὶ τρίποδος τριπόδης· Ἡρωδιανὸς δὲ, ὡς τὸ Σεληναία, ἀμαξαία φησὶ*. Sophoclis poetae haec existimant, quasi si is ποταμὸν Γενήτα doricā forma pro Γενήτου dixisset: at Apollonii est interpres, scribendumque reiecto accentu Σοφοκλῆς ποταμὸν Γένητα φησὶ. compara scholiastam Apollonii ad I. II. 378: *Γενηταία ἄκρα κυρίως οὕτω λεγόμενη ἀπὸ Γένητος ποταμοῦ, ἐνθα Διὸς ξενίον ἱερόν ἐστι*, quae ex Sophocle manifesto sunt petita. Dilucide Sophocles Apollonii interpres dicitur *ibid.* v. *Ἀβαρνος· — Ἀπολλώνιος·*

*Περκώτην δ' ἐπὶ τῇ καὶ Ἀβαρνίδος ἡμαδόεσσαν
Ἡύονα.*

τοῦτο δὲ Σοφοκλῆς ὑπομνηματίζων ἱστορεῖ, τὴν Ἀφροδίτην ἄμορφον ἐν Λαμψάκῳ τεκοῦσαν τὸν Πριάπον ἀπαρνήσασθαι, καὶ τὴν χώραν Ἀπαρνίδα καλέσαι, ἢ κατὰ παραφθορὰν καὶ Ἀβαρνὶς καλεῖται. Exstat ad illum locum

(I. 932) doctum scholium, ex Sophocle petitum; conferas extrema, quae ibi leguntur, cum iis, quae ex Sophocle retulit Stephanus: Ἴδοῦσα δὲ ἡ Ἀφροδίτη οὐκ ἤξιώσεν ἀναλαβέσθαι, τὰ τε ἄλλα μισήσασα τὸν παῖδα καὶ διὰ τὸ ἀπρεπὲς τοῦ αἰδοίου. διὰ οὖν τὸ τὴν Ἀφροδίτην ἀπαρνηθῆναι τὸν παῖδα ἐκεῖ, Ἀπαρνίς ἢ πόλις ἐκλήθη, ἕστερον δὲ κατὰ μετάθεσιν τοῦ στοιχείου ἐκλήθη Ἀβαρνίς. Porro Stephanus v. Κανάστρον· ἄκρον Θράκης καὶ Μακεδονίας· τὸ ἔθνικὸν Καναστραῖος· Σοφοκλῆς δὲ ὑπομνηματίζων τὰ Ἀργοναυτικὰ Καναστραῖόν φησιν ἀκρωτήριον τῆς Παλλήνης. ἀλλ' ἐναντιοῦται τὰ ἔθνικὰ κτλ. conferas Schol. ad I. I. 599: Κανάστρα δὲ ἀκρωτήριον τῆς Παλλήνης. at cum cod. Paris. Κανάστρον habeat, apparet scribendum esse Καναστραῖον: convenit igitur hic quoque scholiasta Apollonii cum Stephano. Ea autem, quae adiungit Stephanus ad impugnandam Sophoclis sententiam, ex Herodiano, ut solet, petiisse videtur, quemadmodum supra quoque ad I. II. 378 diversam Herodiani sententiam commemoravit, ita ut coniciam ipsum Herodianum Sophoclis scholiis usum fuisse: fortasse igitur Sophocles grammaticus Theonis fuit aequalis, qui sub Tiberio vixit, aut non multo certe iunior. Ad Sophoclem grammaticum refero etiam alia, quae apud Stephanum leguntur, sicuti quod est v. Ἄβροι — βαρύνεται δὲ ὡς Κίμβροι, οὓς τινὲς φασὶ Κιμμερίους, καὶ Σκόμβροι, καὶ οὗτοι ἔθνος, ὡς Σοφοκλῆς. Cave enim Sophoclem poetam intelligas; est autem hoc quoque ut videtur ex commentario in Apollonium desumptum. Adde v. Αἰανῆτις, Ναβαταίων χώρα — διὰ διφθόγγου, Σοφοκλῆς δὲ Αἰαντὶς γράφει δίχα τοῦ ἰ, quod aperte grammaticum prodit; corrigas autem: Σοφ. δὲ Ἀανῆτις γράφει. nisi fortasse gravius latet vitium, ut Stephanus scripserit: Αἰανεῖτις — διὰ διφθόγγου. Σοφοκλῆς δὲ Αἰανῆτις γράφει διὰ τοῦ ἰ, quod vulgo legitur Αἰαντὶς omnino ferri nequit. Porro ibidem v. Τέγεα — λέγεται καὶ Τεγεάς, ὡς Ἰλιάς. ὀξύνεται ὡς Σοφοκλῆς. Tegeae mentio fit in Argonauticis I. 162 et 398, potuit igitur id in commen-

tario Sophoclis exponi. Denique huc refero, quod apud Stephanum legitur v. Ἄλος, πόλις Ἀχαιῶν καὶ Φθιώτιδος ὑπὸ τῷ πέρατι τῆς Ὀθρύος. — Θεῶν δὲ φησιν, ὅτι Ἄλος Δεράπαινα ἦν Ἀθάμαντος, ἡ μὴνύσασα τὴν Ἰνὸ φρύγειν τὰ σπέρματα, ἧς εἰς τιμὴν τὴν πόλιν ὀνόμασαν. — τὸ ξενικὸν Ἀλεῶς, Σοφοκλῆς δὲ Ἀλοσίους, τινὲς δὲ τῶν γλωσσογράφων Ἀλίους. Ne hic quidem poeta est, sed grammaticus, qui, cum in Argonauticis Athamantis passim fiat mentio, hanc quoque urbem eiusque incolas commemorasse videtur, firmatque hoc etiam illud, quod Stephanus simul Theonem appellavit.

Cap. IV.

Eumeli Bugonia.

Euemerum poetam fuisse perbibet solus Columella L. IX. 2, ubi de apum fabulosa origine agit: „Atque ea, quae Hyginus fabulose tradita de originibus apum non intermisit, poeticae magis licentiae, quam nostrae fidei concesserimus: nec sane rustici est sciscitari, fueritne mulier pulcherrima Melissa, quam Iuppiter in apem convertit, an ut *Euhemerus poeta* dicit, crabronibus et sole genitas apes, quas Nymphae Phrixonides educaverunt, mox Dictaeo antro Iovis extitisse nutrices easque pabula munere dei sortitas, quibus ipsae parvum educaverint alumnum.” et ibidem infra: „Sed ne illud quidem pertinet ad agricolas, quando et in qua regione primum natae sint, utrum in Thessalia sub Aristaeo, an in insula Cea, ut scribit *Euhemerus*.” At neque alium novi Euemerum, quam celebrem istum Messenium, qui fidem reverentiamque deorum penitus sustulit, neque is ullo pacto poeta potest appellari: sane quidem in sacris annalibus plurima ille de Iovis ortu, educatione, rebus gestis, morte denique commentus erat, et fortasse hanc ipsam fabulam attigit, at haec omnia pedestri oratione persecutus est: neque vero, quod Ennius eadem ista versibus expressit, propterea ipse Eume-

rus poeta potest vocari: error enim hic esset Columella parum dignus. Equidem puto in utroque loco *Eumeli* nomen substituendum esse, referoque haec ad eius Bugoniam. Eumelus enim scripsit carmen, cui nomen fuit *Βουγόνια*: vide Hieronymum in Chron. Euseb. ann. MCCL: „Eumelus poeta, qui Bugoniam et Europiam, et Arctinus, qui Aethiopida composuit et Ilii persin, agnoscuntur.” Quod carmen non latuisse eos, qui de re rustica scripserunt, apparet ex Varrone de re rust. II. 5: „Denique ex hoc (bove) putrefacto nasci dulcissimas apes, mellis matres, a quo eas Graeci *βουγενεῖς* appellant: et hinc Plautium locutum esse latine — sed bono animo es, non minus satisfaciam tibi, quam qui Bugoniam scripsit.” Recte quidem Scaliger haec ad illud ipsum Eumeli carmen retulit, at quod existimat, in eo carmine poetam de apum ex bove generatione egisse, id et linguae legibus repugnat, nec convenit cum Varronis instituto. Namque etsi apes *βουγενεῖς* appellantur, non tamen apum sed potius boum procreatio *βουγόνια* dicitur uti *θεογονία*, alia: *) atque Varro illo ipso loco, quem dixi, de re pecuaria dixerat, pergitque: „Primum in bubulo genere aetatis gradus dicuntur quatuor” etc. Itaque ab hac potius re Eumeli carmen nomen traxisse censendum est: non tamen verisimile arbitror Eumelum nihil nisi boum exposuisse generationem, sed alia quoque, quae huc pertinerent, complexum esse, recteque Leutschius Bugoniam *carmen agricolare* appellat. Iam vero existimo Eumelum, cum de bubus ageret, attigisse etiam istam de apum generatione fabulam eamque sustulisse aliamque, quam Columella memorat, substituisse. Iam si vera haec est coniectura, nota fuerit Eumelo ista de apium procreatione fabula necesse est: atque hanc quidem fabulam Vossius ad Virgilio Georgica IV. v. 285 recte ad Ptolemaeorum potissimum aetatem refert: sed nequaquam

*) Expendendum tamen quod est in Geoponicis XV. 2: *περὶ μελισσῶν καὶ πῶς αὐτὰ ἐκ βοδὸς γέγοντο, ὃ καλεῖται βουγόνη.*

id huic, quam proposui coniecturae obstat: namque arbitror, falso omnino illud carmen antiquo illi Corinthio poetae tribui, quod multo post ab homine nescio quo sit compositum. Et hoc quodammodo confirmat Terentius Varro, quippe qui dixerit: „Non minus satisfaciam tibi, *quam qui Bugoniam scripsit*” h. e. ὁ τὴν Βουγονίαν ποιήσας, quod de iis tantum carminibus dici solet, quorum qui fuerint auctores incertum. Et illa ipsa fama, quam ex Eumelo Columella refert, de Iove apud alumno Alexandrinum maxime decet poetam: diversam famam, ut hoc obiter commemorem, sequitur Moero Byzantia ap. Athen. XI. p. 491. B:

Ζεὺς δ' ἄρ' ἐνὶ Κρήτῃ τρέφετο μέγας, οὐδ' ἄρα τίς νυν
 Ἴηϊδει μακάρων· ὁ δ' ἀέξετο πᾶσι μέλεσσι.
 Τὸν μὲν ἄρα τρήρωνες ὑπὸ Ζαθέφ' τράφον ἄνθρωποι,
 Ἄμβροσίην φορέουσαι ἀπ' Ὠκεανοῦτο ῥοάων·
 Νέκταρ δ' ἐκ πέτρης μέγας αἰετὸς αἰὲν ἀφύσσω
 Γαμφηλῆς φορέεσκε ποτὸν Διὶ μητιόεντι κτλ.

Ceterum Moerus nomen restituendum Scholiastae Hephaestionis p. 185: Ὁμηρος οὐχ ὁ ποιητής, ἀλλ' υἱὸς Ὁμηροῦς Βυζαντίας ποιητρίδος. legas Μοιροῦς.

Cap. V.

Varronum Reatini et Atacini Ephemerides.

Varronem librum cui Ephemeridis nomen inscriptum erat, ad Pompeium misisse Iulento satis constat testimonio: auctor enim Itinerarii Alexandri Magni c. 6 dixit: „Igitur si Terentius Varro Cn. Pompeio olim per Hispanias militaturo librum illum Ephemeridos sub nomine elaboravit, ut inhabiles res eidem gesturo scire esset ex facili inclinationem Oceani atque omnes reliquos motus acrios praescientiae fide peteret, ut declinaret, cur ego tibi — non facem praeferam, quoniam quantum ingenio minor, tantum hoc

voto Varrone sum potior." ex quo loco quale ephemeridis fuerit argumentum satis superque perspici potest. itaque dubitari nequit, quin quae Nonius v. autumnus ex Varronis navali ephemeride profert, ad hunc ipsum librum referenda sint: „Varro *Ephemeride navali*: Etesiae diutius flaverant et autumnum ventosum fuerat." namque disputaverat ibi Varro potissimum de tempestatibus in usum navigantium, neque dubito, quin Vegetius quoque V. 11 eandem Ephemeridem dicat, ubi ait: „Prognostica tempestatum signa, quae Virgilius in Georgicis divino paene comprehendit ingenio, et Varro in libris Navalibus diligenter excoluit." nam vel verbum *diligenter excolendi*, quo usus est Vegetius, significat eum Varronem Reatinum, qui pedestri oratione haec diligenter persecutus est, non Atacinum poetam, de quo dicitur infra, intellexisse. Et ad hanc navalem Ephemeridem nonnulla alia iure mihi referre videor, quemadmodum quod Plinius XVIII. 79 ex Varrone proponit fragmentum: „Apud Varronem ita est: Si quarto die luna erit directa, magnam tempestatem in mari praesagiet, nisi si coronam circa se habebit et eam sinceram: quoniam illo modo non ante plenam lunam hiematurum ostendit. Si plenilunio per dimidium pura erit, dies serenos significabit, si rutila ventos, nigrescens imbres. Si caligo orbis nubem incluserit, ventos qua se ruperit; si gemini orbes cinxerint, maiorem tempestatem. Et magis si tres erunt aut nigri, interrupti atque distracti. Nascens luna, si cornu superiore obatro surget, pluvias decrescens dabit: si inferiore, ante plenilunium: si in media nigritia illa fuerit, imbrem in plenilunio; si plena circa se habebit orbem, ex qua parte is maxime splendeat, ex ea ventum ostendet: si noctu cornua crassiora fuerint, horridam tempestatem: si ante quartam non apparuerit, vento Favonio flante, hiematio toto mense erit. Si decimo sexto vehementius flammea apparuerit, asperas tempestates praesagiet." Non ipsa quidem Varronis verba diligenter retulisse credo Plinium, at summam certe sententiarum servavit,

quae cum illius operis proposito prorsus convenit. Omitto alia, quae non sine probabilitatis specie fortasse aliquis huc revocet.

At non negligendum est, quod ex Varronis Ephemeride profert Priscianus VI. T. I. p. 267 ed. Krehl: „Varro Ephemeride: Postea honoris virtutum causa Iulii Caesaris, qui fastos correxit, mensis Iulius appellatus est.” Supra vidimus Varronem ad Pompeium per Hispanias militaturum scripsisse Ephemeridem. Possis sane ambigere de tempore, quo Varro illum librum ad Pompeium miserit: nam fortasse aliquis haec referat ad annum 55 a. Ch. n., quo Pompeio consuli obtigerat Hispania provincia, neque tamen ipse illuc profectus est, sed ipsum hunc Terentium Varronem legatum misit. Sed parum consentaneum est, illo tempore Varronem ad Pompeium misisse Ephemeridem: multo probabilius est, factum hoc esse circa annum 77 a. Ch. n., quo anno Pompeius in Hispaniam missus est, ut adversus Sertorium gereret bellum. At sive ad hoc sive ad illud tempus referas Ephemeridem, nullo pacto congruit cum illo Ephemeridis loco, quem Priscianus servavit: namque fastos correxit Iulius Caesar anno 46 a. Ch. n., igitur duobus annis post Pompeii caedem. Fortasse aliquis contendat, Ephemeridem non ad Pompeium Magnum, sed ad eius filium Cneium scriptam esse, qui anno 45 contra Caesarem bellum gerens in Hispania obiit. At huic coniecturae cum alia multa, tum ille ipse Varronis locus obstat: quis enim credat tunc temporis Varronem in libro, quem ad Pompeium amicissimi filium miserit, honorem virtutemque Caesaris praedicavisse? Immo diversus prorsus est liber, quem Priscianus memorat, duasque scripsit Varro Ephemerides. Altera, quam Varro Pompeio inscripsit, prognostica in navigantium usum potissimum comprehendit, et ob id ipsum postea, ut discerneretur ab altera, dicta est *navalis Ephemeris*, sive *libri navales*. Altera vero Ephemeris, quam multo post elaboravit Varro, fortasse post Caesaris mortem, videtur progno-

stica in agricolarum maxime usum illustravisse, eaque fortasse, ut ab illa segregaretur, dicta est *rustica* sive *agrestis* *Ephemeris*. Ad hanc igitur refero illud fragmentum, quod Priscianus servavit, atque commode licet summam certe huius libri reintegrare: namque *Geoponicorum* libro tertio p. 74 ed. Needham. haec praemissa leguntur: Ἐφημερίς καὶ τί χροὴ καὶ ἕκαστον μῆνα ἐργάζεσθαι· ἐκ τοῦ Βάρωνος καὶ τῶν Κυντιλίων. Quae enim *Geoponicorum* auctor in illo libro praecipit de singulis mensibus deque tempestate in agricolarum usum, ea, ut vel illud ipsum *Ephemeridis* nomen arguit, maximam partem ex cognomine Varronis libro petita esse censeo: conferas, ut uno exemplo defungar, c. 13. p. 85: Καὶ Ὀκτωβρίῳ μηνὶ τρυγᾶν καλόν· ὁ μὲν γὰρ πρῶτος τρυγητὸς πλείονα οἶνον ποιεῖ, κρείττονα δὲ ὁ δεύτερος, μᾶλλον δὲ ἤδὲν ὁ τρίτος. τούτῳ δὲ μηνὶ κατὰ τὴν ἰσημερίαν καὶ τοὺς πρῶτους ὄμβρους τινὲς φντεῦσιν μέχρι τῆς τῶν Πλειάδων δύσεως, ἄρχονται δὲ δύεσθαι ὡς ἀπὸ τῆς ζ' τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς κτλ. nolo enim haec in praesentia pluribus persequi: satis habeo indicasse, unde argumentum illius libri restitui possit. Illud vero moneo, ne quis forte proferat, Varronem etiam in libro de agricultura primo inde a cap. 27 nonnulla de solis cursu annuo disputavisse et quae quaque anni parte facienda sint praecepisse: at ea ratio, quam ibi Varro sequitur, prorsus recedit ab hac, quam *Geoponicorum* auctor in sua *Ephemeride* secutus est, itaque malui haec ad Varronis *Ephemeridem* referre: usus autem est *Geoponicorum* auctor praeter illos de agricultura libros etiam aliis Varronis operibus, ut nihil sit offensionis in eo, quod hic *Ephemeridem* in suum converterit usum.

Ad hanc alteram autem Varronis *Ephemeridem* retulerim, quod Censorinus de die natali (vid. *Fragm. inc. Varronis* p. 370. ed. Bipont.) affert: „Varro Romanos a Latinis nomina mensium accepisse arbitratur: auctores eorum antiquiores, quam urbem fuisse, satis argute docet. Itaque Martium mensem a Marte quidem nominatum credit, non quia

Romuli fuit pater, sed quod gens Latina bellicosa: Aprilem autem non ab Ἀφροδίτῃ, sed ab aperiendo, quod tunc fere cuncta gignantur, et nascendo claustra aperiat natura: Maium vero non a maioribus, sed a Maia nomen accepisse, quod eo mense tam Romae, quam antea in Latio res divina Maiiae fit et Mercurio; Iunium quoque a Iunone potius, quam a iunioribus, quod illo mense maxime Iunoni honores habeantur; Quintilem, quod loco iam apud Latinos fuerit quinto, item Sextilem et deinceps ad Decembrem, a numeris appellatos: ceterum Ianuarium et Februarium postea quidem additos, sed nominibus item ex Latio sumtis, et Ianuarium ab Iano, cui attributus est, nomen traxisse, Februarium a Februo." Atque hac Varronis Ephemeride usum censeo Iohannem Lydum de mens. IV. p. 58 ed. Bekker: Τῇ πρὸ δεκαοκτῶ Καλανδῶν Φεβρουαρίων ἀνεμομαχίαν ὁ Βάρρων λέγει γίνεσθαι, et p. 71: Νόναις Μαρτίαις ὁ Βάρρων ὄρθρον τὸν στέφανον δέεσθαι λέγει καὶ πνεῖν τὸν βορρᾶν. et 74: ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῶν Βακχαναλίων Δημόκριτος δέεσθαι τοὺς ἰχθύας λέγει, ὁ δὲ Βάρρων ἀνεμομαχίαν ἔσεσθαι παραδίδωσιν. et p. 88: καὶ οὐκ ἔξω λόγου ὁ Βάρρων φαίνεται ὡς καὶ μῆνα ἀναδέμενος αὐτῇ· κινήσει γὰρ τοῦ ὑποβρυχίου ὕδατος γίνεσθαι σάλον τοῖς φιλοσόφοις δοκεῖ· πρώτη δὲ ἑορτὴ τοῦ Μαΐου παρὰ Ῥωμαίοις αἱ περὶ σεισμῶν ἱκεσίαι. et quae ibidem p. 87 leguntur, licet auctoris nomen omissum sit, ex Varrone sunt petita: Οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Μαΐας τῆς Ἀτλαντος τῆς Ἑρμοῦ ἀξιοῦντες ὀνομασθῆναι τὸν Μαΐον πρὸς ἕτερον βλέποντες οὕτω φασίν, ἀλλὰ μὴν καὶ διὰ τὸ ἱερὸν αὐτῆς, ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν μῆνα ἱεροθῆναι λέγεται. namque plane congruunt cum iis, quae Censorinus retulit, vide supra. Porro ibid. p. 107: Καλάνδαις Ὀκτωβρίαις φησὶν ὁ Βάρρων τὰς Πλειάδας ἀπὸ ἀνατολῶν ἀνίσχειν et ibid.: Νόναις Ὀκτωβρίαις ὁ Βάρρων ἐν ἑσπέρᾳ τὰς Πλειάδας ἀνίσχειν καὶ ζέφυρον πνεῖν, εἶτα καὶ λίβα προλέγει. et 108: Τῇ πρὸ μιᾶς καλανδῶν Νοεμβρίων ὁ Βάρρων τὴν λήραν ἅμα ἡλίῳ ἀνίσχειν λέγει. et p. 117: κατὰ ταύτην τὴν ἡμέ-

ραν (νεομηρίαν τοῦ Νοεμβρίου) δέσθαι τὰς ὑάδας καὶ τὸ λοιπὸν χειμῶνα ὁ Βάρρων λέγει. Item ad Ephemeridem pertinet alius Lydi locus de Ostentis p. 381. nam cum ex Claudio Tusco notationem ortus atque occasus siderum coelestium (ἐφήμερον τοῦ παντὸς ἐνιαυτοῦ ἤγουν σημείωσιν ἐπιτολῶν τε καὶ δυσμῶν τῶν ἐν οὐρανῷ φαινομένων ipse vocat) adscripsisset, haec subiungit: Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Κλαύδιος ἐκ τῶν παρὰ Θούσκους ἱερῶν πρὸς λέξιν· καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ μὴν καὶ Εὐδοξὸς τε ὁ πολλὸς, Δημόκριτος πρῶτος αὐτῶν, Βάρρων τε ὁ Ῥωμαῖος, Ἰππαρχος, Μητροδόωρος, καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Καῖσαρ, περὶ τῆς ἐφήμερου τῶν φαινομένων ἐπιτολῆς τε καὶ δυσμῶν. quae satis dilucide indicant, Varronis Ephemeridem cognitam fuisse Lydo. denique p. 285: Τοιαῦτά τινα οἱ περὶ τὸν Ῥωμαῖον Βάρρωνα Νιγίδιον τε καὶ Ἀπουλήιον προῦθησαν. Saepius quidem ambigas, utrum ad hanc an ad illam Ephemeridem referas, quemadmodum quod legitur ap. Serv. ad Virgil. Georg. I. 208: „Varro scribit ab aequinoctio non observandum, usque ad diem nonagesimum primum post libram.”

At superest ut de Varronis Atacini Ephemeride dicatur. Servius enim ad Virgilio Georgica I. 375 dicit: Aut bucula coelum suspiciens patulis] hic locus omnis de Varrone est. Ille enim sic:

Tum liceat pelagi volucres tardaeque paludis
Cernere inexpleto studio certare lavandi:
Et velut insolitum pennis infundere rorem:
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo.

*

Et bos suspiciens coelum (mirabile visu)
Naribus aerium patulis decerpit odorem,
Nec tenuis formica cavis non evelit ova.

Sunt haec ex Arati Diosemiis satis diligenter conversa: sunt autem duo fragmenta, quae vulgo male Varroni Reatino tribuunt, a cuius ingenio prorsus abhorrent, cum potius sint Atacini non ignobilis poetae, qui Alexandrinorum con-

suetudinem secutus eiusmodi argumenta tractare solebat: et alterum quidem pertinet ad Arati v. 210:

Πολλάκι λιμναῖαι ἢ εἰνάλια ὄρνιθες
 Ἄπλητον κλύζονται ἐνέμεναι ὕδατεσσιν.
 *Ἡ λιμνην πέρι δηθά χελιδόνες αἴσσουνται
 Γαστέρι τύπτουσαι αὐτως εἰλυμένον ὕδωρ.

alterum ad v. 222:

Καὶ βόες ἤδη τοι πάρος ὕδατος ἐνδίοιο
 Ὀράων ἐξανιδόντες ἀπ' αἰθέρος ὡσφρήσαντο.
 Καὶ κοίλης μύρμηκες ὀχῆς ἕξ ὄρα πάντα
 Θᾶσσον ἀνηέγκαντο.

Cum altero illo fragmento componas Ciceronis versus, qui leguntur de Divin. I. 9:

Mollipedesque boves, spectantes lumina coeli
 Naribus humiferum duxere ex aëre succum.

Apparet ex his Varronem in latinum sermonem vertisse extremam certe partem Aratei carminis, quam Cicero alii que qui deinceps secuti sunt, cum transferrent, *Prognostica* appellarunt: at Varronem suum carmen non dissimili ratione *Ephemerida* inscripsisse censeo: namque Servius ad Virg. Georg. I. 397 dicit: „Vellera nubes dixit tenuia arenarum, quae imminente tempestate per aera raptantur. Varro in Epimenide: Nubes vellera lanae stabunt. Sic et Aratus.” Haec quoque pessime ad Varronem Reatinum referunt, quasi is Epimenidem satiram aliquam scripsisset: at haec quoque ex Arateis sunt petita, quod ipse Servius indicat; scribendum est: „Vellera *tenuia* nubes dixit *aranearum modo*, quae imminente tempestate per aera raptantur. Varro in *Ephemeride*:

Nec nubes vellera lanae
 Stabunt.

Sic et Aratus.” Etenim sunt haec conversa ex Arati Diosemiis v. 206:

Πολλάκι δ' ἐρχομένων ὑετῶν νέφεα προπάροιθεν
 Οἷα μάλιστα πόκοισιν εἰκότες ἰνδάλλονται.

et Varronem Virgilius ut solet secutus est:

Tenuia nec lanae per coelum vellera ferri.

Cap. VI.

Heliodorus Grammaticus.

Inter omnes constat, quantopere Horatius se efferre solitus sit, quod Graecorum numerorum varietatem ad Romanorum poesin tenuem illam quidem et horridam transulerit: quemadmodum dicit ipse:

Dicar, qua —

Princeps Aeolium carmen ad Italos

Deduxisse modos: sume superbiam

Quaesitam meritis et mihi Delphica

Lauro cinge volens Melpomene comam.

At detrahendum est aliquid de ista laude: namque primum Horatius quod ipse quoque quamvis obscure indicat, cum Aeolium dicit carmen, simplices tantum numerorum formas, quibus Archilochus, Alcaeus, Sappho usi sunt, adhibuit, ita ut aut idem numeri genus iteraret atque continuaret, aut strophas ex paucis versibus compositas in eodem carmine usque repeteret: at quae artificiosius sunt compositae formae stropharum, quales reperiuntur in Stesichori, Simonidis, Pindari carminibus, eas a se segregavit poeta: quemadmodum dicit, cum Iulus Antonius ab eo petivisset, ut Pindari exemplum sequeretur, IV. 2:

Pindarum quisquis studet aemulari,

Iule, ceratis ope Daedalea

Nititur pennis, vitreo daturus

Nomina ponto.

Monte decurrens velut amnis, imbres

Quem super notas aluere ripas,

Fervet, immensusque ruit profundo

Pindarus ore,

Laurea donandus Apollinari,
 Seu per audaces nova dithyrambos
 Verba devolvit, numerisque fertur
 Lege solutis, et quae seqq.

Nam ob hoc ipsum, quod Pindari carmina omnia omnino, non solum dithyrambi, lege carere videbantur Horatio, noluit illa imitari. Pindarum tamen ausus est sequi Titius Septimius, Horatii amicus, ut ipse dicit Epist. I. 3. 8:

Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
 Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
 Fastidire lacus et rivos ausus apertos?
 Ut valet? ut meminit nostri? fidibusne Latinis
 Thebanos aptare modos studet, auspice Musa?
 An tragica desaevit et ampullatur in arte?

Sed an Titio arduum opus successerit, valde dubito, nec factum est, quod Horatius auguratur: namque carmina eius, quod scholiasta Cruq. dicit*), videntur cito oblitterata esse: nam quae Septimii nomine fragmenta Terentianus Maurus affert, ea alius poetae sunt.

Horatius autem non solum simplices tantum numerorum formas a Graecis mutuatus est, sed pleraeque, quibus usus est, formae iam ante ab aliis poetis erant translatae: id quod accuratius persequi exemplisque confirmare, cum alienum sit a proposito, nolo. Ut autem aliquid de Horatii laude detrahendum esse censuerim, hoc tamen largior, Venusinum poetam magis quam priores poetas ad certas leges carmina revocasse omninoque insolentiam horum numerorum scite temperavisse, ut sane aliquam sibi sumere superbiam potuerit. Iam vero Horatium insolentes illas numerorum formas, quae a Latinae poesis consuetudine longe recedunt, non sua sponte calluisse, sed qui mos fuit Romanorum, Graeco aliquo magistro usum fuisse, semper veri simillimum arbitratus sum; at nihil memoriae proditum est de hac re: itaque coniecturae

*) „Titius Septimius carmina et tragoedias scripsit, sed libri eius nulli extant.”

locus relictus est: possumusque, ut opinor, coniectura assequi, quem ducem Horatius secutus sit. In Satira enim quinta libri I, ubi Brundisinum iter describit, Heliodoro rhetore comite se usum esse dicit statim ab initio:

Egressum magna me excepit Aricia Roma
 Hospitio modico: *rhetor comes Heliodorus*
Graecorum longe doctissimus.

Quis sit Heliodorus ille, quem Horatius tantis laudibus effert, editores prorsus ignorant: at non ignobilem rhetorem fuisse ex hac praedicatione satis certo colligas: quin etiam Horatio familiaris admodum fuerit necesse est. Equidem non dubito quin Heliodorus sit non diversus ab Grammatico illo: namque rhetoricae et grammaticae studia coniunctissima.

Heliodorus grammaticus numerorum in primis investigationi dedit operam atque a veteribus in hac arte princeps est habitus, quod satis apparet ex Mario Victorino A. Gr. II. p. 2541 ed. Putsch: „At Iuba noster, qui inter metricos auctoritatem primae eruditionis obtinuit, insistens Heliodori vestigiis, *qui inter Graecos huiusce artis antistes aut solus aut primus est,*” maximeque insigne est artis metricae breviarium sive *ἐγχειρίδιον*, quod in tironum usum scripsit: vid. Longin. Proleg. in Hephaest. p. 141 ed. Gaisf.: *ἐπιγέγραπται δὲ ἐγχειρίδιον, οὐχ ὡς τινες φήθησαν διὰ τὸ ξίφος, ἀλλὰ διὰ τὸ ὀξύνειν τῶν μετιόντων τὰς ψυχὰς καὶ τὸ ἐν χερσὶν ἔχειν τοὺς βουλομένους τὰ κεφάλαια τῶν μετρικῶν παραγγελμάτων. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, Ἡλιόδωρος τοῦ Ἐγχειριδίου ἀρχόμενος οὕτω λέγει. Τοῖς βουλομένοις ἐν χερσὶν ἔχειν τὰ κεφαλαιώδεστερα τῆς μετρικῆς γέγραπται τὸ βιβλίον τοῦτο.* ubi fortasse *κεφαλαιώδεστατα* scribendum. Itaque Heliodorus artis metricae summam iis, qui imperiti essent, explanare studuit, estque ob id ipsum vituperatus ab Hephaestione, vid. Longin. *ibid.* *Περὶ δὲ ὄρων μέτρον νῦν εἰπεῖν οὐκ ἀναγκαῖον. αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡφαιστίων αἰτιάται τὸν Ἡλιόδωρον, ὅτι τοῖς ἐπαρ-*

χομένοις γράφει. τοῖς γὰρ ἀπείροις καὶ τοῖς μήπω τῆς μετροποιίας γεγενημένοις ἀδύνατον νοῆσαι τὸν ὄρον. Illud tamen notandum est nihil his simile in Hephaestionis enchiridio reperiri: non tamen credo Longinum alium quem Hephaestionis librum respexisse, sed conicio ipsum Hephaestionem in prooemio aliquo de proposito suo exposuisse, illud autem prooemium intercidis: in eo autem commode Heliodori institutum potuit reprehendere. Heliodorum autem in Breviario primum de metri natura et vi disseruisse idem Longinus affirmat p. 138: Τοῦ δὲ περὶ μέτρων λόγου πολλοὶ πολλαχῶς ἤρξαντο· οἱ μὲν ἀπὸ στοιχείων, ὡς Φιλόξενος, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ μέτρων ὄρου, ὡς Ἡλιόδωρος. ἡμεῖς δὲ Ἡφαιστίωνι κατακολουθήσομεν, ἀπὸ συλλαβῆς ἀρξάμενοι. Iam Hephaestio, etsi reprehendit Heliodorum, in plerisque tamen illum ducem secutus esse videtur, ut quale fuerit Heliodori Breviarium ex Hephaestionis cognomine libro commode existimare possimus. Hephaestio autem etiam in aliis libris adversatus est Heliodoro, quod colligo ex Enchiridio p. 16 ed. Gaisf.: Φησὶ δὲ ὁ Ἡλιόδωρος τὸ μ̄ ἐπιφερόμενον ἀφώνη ἤττον τῶν ἄλλων ἕγγων κοινὰς ποιεῖν ἐν τοῖς ἔπεισι συλλαβάς· διὰ τοῦτο καὶ Κρατῖνος ἐν τοῖς Χείρωσι πεποίηκε·

Σκῆψιν μὲν Χείρωνες ἐλήλυμεν, ὡς ὑποθήκας,

ἀντὶ τοῦ ἐηλύδαμεν, ὅπερ ἐξηλέξαμεν ψεῦδος ὄν — ἄλλως τε καὶ τὸ ἐλήλυμεν ἐδείξαμεν καὶ ἐν ἄλλοις μέτροις συνήθως αὐτοῖς (fort. τοῖς Ἀττικοῖς) λεγόμενον κτλ. quae quidem fortasse pertinent ad librum, quem Hephaestio scripsit κωμικῶν ἀπορημάτων λίσσις (vid. Suidas s. v. Ἡφαιστίων). sed hoc quidem incertum; illud quoque dubium, Heliodorusne de hac re disseruerit in Breviario an alio quodum loco. Ad Heliodori Breviarium videtur referendum, quod Scholiasta Hephaestionis p. 183 proponit: ἢ ὅτι ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς ἤσθετο τῆς τοῦ δασέος φ̄ ἐκφωνήσεως, πλέον τι ἐχούσης διὰ τὴν σφοδρότητα τοῦ πνεύματος, ὡς καὶ Ἡλιόδωρ δοκεῖ τῇ δασείᾳ πλέον τι νέμειν. Insigne

Heliodori fragmentum servavit Priscianus de metr. Terent. T. II. p. 413 ed. Krehl: „Necessarium autem esse duximus, multo exquisita labore inventaque exempla diversorum nominatissimorumque Graeciae auctorum, quorum quaedam et Heliodorus protulit metricus et Hephaestion, subiicere, ut ostendamus, non imperite sed scientissime hoc quoque et ad illorum imitationem auctores fecisse nostros.” Usus est Priscianus Hephaestionis enchiridio ad suam sententiam stabiliendam; nam quae dicit p. 216: „Hephaestion quoque metricus ostendit comicum epionicum spondeos paribus locis habentem iambicarum *συζυγιῶν* i. e. coniugationum, ut est apud Eupolin in fabula, quae dicitur *χρυσσοῦν γένος*” et quae sequuntur, ea petita sunt ex Hephaestionis libro p. 108: *τάχα δὲ καὶ τὸ κομικὸν τὸ καλούμενον ἐπιωνικὸν πολυσχημάτιστον συνέδεσαν. μάλιστα δ' ἐν αὐτῷ ἀταξία πολλή, ἢ τοὺς σπονδείους ἐπὶ ἀρτίους χώρους ἔχουσα τῶν ἰαμβικῶν συζυγιῶν, οἷον παρ' Εὐπόλιδι ἐν χρυσσοῦ γένει κτλ.* Sane Hephaestio duos tantum versus proponit, Priscianus quinque ex Hephaestione affert, at hoc ipsum documento est, olim Hephaestionis enchiridion amplius fuisse. Vt Priscianus hic Hephaestionis enchiridio usus est, pariter videtur in illo loco usus esse Heliodori Breviario: ad hoc igitur refero, quae ibi leguntur: „Heliodorus metricus ait: *Ἰππώναξ πολλὰ παρέβη τῶν ὠρισμένων ἐν τοῖς ἰάμβοις.* hoc est; Hipponax multa praeteriit, id est praetermisit praefinita in iambis et quae seqq. Adde quae leguntur p. 414: „Pindarus teste Heliodoro *ἀντέστρεψεν* hoc est convertit rhythmum iambicum hoc modo:

Πεπρωμένην ἔθηκε μοῖραν μετατραπεῖν

Ἀνδροφρόδoron οὐδὲ σιγᾶ κατερρύη.

et cet. qui locus satis superque ostendit Heliodorum prorsus non perspexisse Pindaricae poesis venustatem, sed numeros innumeros quosdam esse existimasse, ita ut prorsus ei conveniat cum Horatio, quod Priscianus quoque animadvertit,

cum haec subiungit: „Itaque puto Horatium propter huiusmodi versus Pindaricos dixisse in quarto Carminum: *Cum per audaces nova dithyrambos Verba devolvit, numerisque fertur Lege solutis.*” Sed quae deinceps ex Heliodoro addit Priscianus: omnia enim illa, etiam ubi Heliodori nomen non adiectum est, ex eodem fonte petita esse apparet: arguunt Heliodorum artis metricae mediocriter tantum fuisse peritum: sed pro illius aetatis doctrina eius in illa arte magni aestimabatur auctoritas. Alia quaedam ad Heliodori Breviarium revocat Ritschellius de Bibl. Alex. p. 139 de quibus ambigo. Illud autem apparet ex Marii Victorini loco, quem supra exhibui, Iubam exemplum Heliodori pariter atque Hephæstionem secutum esse: itaque pleraque quae ex Iuba passim laudantur, pro Heliodori praeceptis habenda sunt: sed nolo haec pluribus persequi. Illud addo, Iubae opus amplius haud dubie fuisse, quam Heliodori Enchiridion, namque commemoratur *liber quartus*, vid. Rufin. de Metr. Com. p. 1327 ed. Putsch.: „Iuba in libro quarto sic dicit: Iamborum itaque exempla, quae maxime frequentata sunt, subdidi.” Quin fortasse aliquis existimet *octavum* librum Iubae afferri a Prisciano de metr. Terent. T. II. p. 407 ed. Krehl., ubi cum dixisset: „Attende Iubam quoque scire, inveniri quosdam iambos” etc. addit haec: „Idem in octavo: Qui ergo confuderunt et multiformiter coniugaverunt hoc genus versuum, omnibus in locis indifferenter posuerunt trochaeos aut pro spondeis aut pro dactylis, et est haec quoque vitiosa confusio, ut:

Si qua flagella iugabis, ante putare decet,
Ne resoluta et vidua ulmis et ornis
Agri discidium dare Nysia rura queant.

Et Ritschellius quidem in Ind. Schol. Bonn. 1840. p. X accipit haec ita, ut significant: *idem (fit) in octavo (pede)* atque quae sequuntur sint ipsius Prisciani: quod nimis durum mihi videtur. Immo sunt Asmonii verba, ex quo supra p. 406 seq. magnum attulit fragmentum Priscianus, itaque iam pergit:

Idem (Asmonius) *in octavo*: et ex Asmonio solo videtur Priscianus Iubae sententiam cognitam habuisse: ea autem, quae adscripti Asmonio metrico, non esse Iubae, quod vulgo existimant, apparet ex versibus, qui ibi leguntur: qui recentiores sunt, quam ut Iuba iis uti potuerit: videntur autem ita corrigendi:

Si qua flagella iugabis, ante putare decet,
Ne resolutis vidua ulmus et ornus
Acri dissidio dare Nysia rura queant:

referoque haec ad Falisca carmina, de quibus alias dicitur accuratius: conferas autem similes versus apud Terentianum Maurum 2001:

Quando flagella iugas, ita iuga:
Vitis et ulmus uti simul eant:
Nam nisi sint paribus fruticibus,
Umbra necat teneras Amiueas.

Sed ad Heliodorum revertor.

Idem Heliodorus Aristophanis comici poetae versus descripsit atque qui post secuti sunt grammatici illius rationem omnino sunt secuti, quemadmodum Scholiis Pacis hoc subiungitur: *κεκόλισται πρὸς τὰ Ἡλιοδώρου*. Dissertit satis diligenter de hac re Schneiderus de vet. in Aristoph. schol. fontt. p. 10 et p. 119, qui acute coniicit Heliodori librum inscriptum fuisse *κωλομετρίαν τῶν μελικῶν Ἀριστοφάνους*. etiam in eo prorsus cum Schneidero consentio, quod Heliodorum *Aristarcheum* fuisse statuit. Fortasse ille etiam Cratino similem operam navavit.

Denique Heliodorus *de musica arte* scripsit. Testis est Didymus in libro de analogia apud Romanos ap. Priscian. de figur. numeror. T. II. p. 395 ed. Krehl: *καθάπερ φησὶν Ἡλιόδωρος, ὃς προθεῖς τὸ*

Ἐν δὲ Βατουσιάδης,

ἐν τῷ περὶ μουσικῆς ἐπιφέρει τρίτον ἡμιπόδιον ἀντὶ τοῦ δύο ἡμισυ πόδες. Hinc de aetate Heliodori coniecturam capi

posse putavit Ritschelius de Alexandr. bibl. p. 140, qui coniecit Heliodorum aetate maiorem quam Didymum ante Augusti tempora vixisse: at Didymus ille non est nobilis ille grammaticus, sed Claudius Didymus, qui scripsit de analogia apud Romanos, vid. Suidas: *Δίδυμος ὁ Κλαύδιος χρηματίσας, γραμματικός, περὶ τῶν ἡμαρτημένων παρὰ τὴν ἀναλογίαν Θουκυδίδη, περὶ τῆς παρὰ Ῥωμαίους ἀναλογίας, ἐπιτομὴν τῶν Ἡρακλέωνος καὶ ἄλλα τινά.* animadvertitque ipse hoc ferri non posse in Indice Schol. Bonn. 1840 p. X: recte tamen reiicit Bernhardyi sententiam, qui Heliodorum ad Hadriani aetatem retulit, eamque sententiam infirmat Marii Victorini testimonio, quod supra dixi, eoque utitur ad illam sententiam stabiliendam, Heliodorum priorem fuisse Augusti aetate. Equidem aliquid viri amicissimi coniecturae abrogandum esse censeo, arbitror enim Heliodorum ad ipsam Augusti aetatem referendum esse, ita tamen ut Caesaris quoque aetatem attigerit, aequalis igitur fuerit et Didymi clari illius grammatici et Iubae: quid enim obstat, quominus censeamus Iubam aequalis metrici exemplum esse secutum, sive ut Marius Vict. dicit, vestigiis instituisse? Itaque ego quidem existimo Heliodorum, metricum inter antiquos sane doctum, Augusti aetate vixisse eumque non diversum esse ab illo rhetore Heliodoro, quem Graecorum longe doctissimum appellat Horatius: quo Heliodoro cum familiariter admodum usus sit Horatius, namque comitem eum habuit, cum anno 715 a. u. c. Brundisium ad Maecenatem proficisceretur, satis probabile est, eo ipso tempore poetam Heliodori praeceptis de arte metrica usum esse: atque inde ab eo tempore Horatius potissimum lyricae poesi operam dedit. Sed iam finis his imponendus est, praesertim cum pleraque, quae ab oblivione vindicare studui, in sola sint coniectura posita: post-hac, si otium fuerit, fortasse certiora proferam.

Scripsi Cassellis.

Theodorus Bergk.